

ספר תהלים פרק כ

לשבחא תושבחתא לדוד:

(א) לְמִנְצַחַת מְזֻמּוֹר לְדָוִד:

(ב) יִעֲנֶךָ ה' בְּיוֹם צָרָה¹ יִשְׁגָּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יִקְבַּל צְלוֹתְךָ³ יי ביומא דעקא ישגבינך שמא דאלהא יעקב²:

יענך ה' ביום כרה – המזמור הזה על סם שהיה שולח את יואב ואת כל ישראל למלחמה והוא היה עומד בזרועות ומתפלל עליהן כענין שנאמר (שמואל ב י"ח) טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור ואמרו רבותינו חילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה. סם חלחי יעקב – שהבטיחו כלכחו לחזק ושמר הבטיחו לכך נאמר חלחי יעקב:

(ג) יִשְׁלַח עֲזָרְךָ מִקֶּדֶשׁ⁴ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדְךָ⁵ ישרד סעדך מן בית מוקדשיה⁶ ומציון יסיעך:

– מאיר הג"ך –

¹ מדרש תהלים: זה שאמר הכתוב (תהלים צא, טו) יקראני ואענהו. אמר הקב"ה, בשעה שמגעת צרה לישראל ומבקשין אותי והן משתתפין בכבודי, כבודי עמהן, באותה שעה אני עונה אותם, שנאמר, יקראני ואענהו, למה, עמו אנכי בצרה. א"ר יודן, [משל] לאשה שהיא עם אמה בכעס, עלתה אמה למעלה. ובשעת לידתה היתה מצוחת מלמטה, ואמה שומעת קולה מלמעלה וצווחת גם היא כנגדה. והיו השכנות אומרות לה, מה טיבך וכי את יולדת עמה. אמרה לה, בתי יולדת בצער, אף על פי שהכעיסה אותי איני יכולה לסבול צווחתה ואני צווחת עמה, לפי שצרת בתי שלי היא. וכו' אמר רבי יהושע הכהן, תשעה פסוקין יש במזמור הזה, כנגד תשעה חדשים שהאשה מתעברת בהם, ומה הן אומרת, דעני חייתא הוא יענה אתכם. א"ר שמעון בר אבא, את מוצא, שמונה עשרה מזמורים יש מראש הספר ועד הפסוק הזה. שאשרי האיש ולמה רגשו גוים, חד הוא. כנגד שמונה עשרה ברכות שאדם מתפלל בכל יום, אומר, תתעני צלותך אחר ל"ח מזמורות. אמרו לו לדוד, יענך ה'. וכו' דבר אחר יענך ה' ביום צרה. לאב ובן שהיו מהלכין בדרך ונתיגע הבן, אמר לאביו, והיכן היא המדינה. אמר לו, בני, סימן זה יהא בידך, אם ראית בית הקברות לפניך דע כי המדינה קרובה לך. כך אמר הקב"ה לישראל, אם ראיתם שהצרות מכסות אתכם באותה שעה אתם נגאלים, שנאמר, יענך ה' ביום צרה.

² מדרש תהלים: ישגבך שם אלהי יעקב. אלהי אברהם ואלהי יצחק אין כתיב כאן, אלא אלהי יעקב. ולמה, אמר ריש לקיש, משל לאשה עוברה שהיא מקשה לילד. אמרין לה, לית אנן ידעין מה נאמר לך, אלא, מאן דעני לאמך בעידן קשיותה יענה יתיך בעידן קשיותך. כך כתיב ביעקב, (בראשית לה, ג) לאל העונה אותי ביום צרתי. אמר להם דוד, מי שענה יעקב אביכם בעת צרתו, יענה אתכם בעת צרתכם. הוי, יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. עי' ברכות סד ע"א: ואמר רבי אבין הלוי מאי דכתיב יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב אלהי אברהם ויצחק מכאן לבעל הקורה שיכנס בעביה של קורה. ועי' ב"ר פט"ה ס' יג: באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק ותלה עיניו למרום בכה ובקש רחמים מלפני הקב"ה ושמע תפלתו והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב שנאמר (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. עי' ד"ר פ, ב, ס' יא: ד"א יענך ה' ביום צרה מהו ביום צרה אמר ר"ל למה הדבר דומה לאשה שישבה על המשבר לילד והיתה מצטערת לילד אמרו מי שענה את אמך הוא יענה אותך כך אמר דוד לישראל מי שענה ליעקב הוא יענה אתכם מה התפלל יעקב ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי ביום צרתי אף אתה יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שיבקש רחמים עליהם מיד ענה אותן אמר לו הקב"ה משה חייך בכל שעה שיקראו אותי אני אענה אותם דכתיב (דברים ד) כה' אלהינו בכל קראנו אליו.

³ יקבל תפלתך

⁴ מדרש תהלים: ישלח עזרך מקדש. מקדוש השם שבכם, ומקדוש מעשים טובים שבכם.

⁵ מדרש תהלים: מציון יסעדך. מציון של מצוות שבכם. דבר אחר מציון יסעדך. כל הברכות והנחמות והטובות שהקדוש ברוך הוא מביא לעולם, מציון וכו', מלמד, שהכל צריכין סיוע ומעשה היה באותו הרוח שהיה בימי רבי אבא בר דוסאי, שהיה עובר על המעין, ובא אליו הרוח, ואמר לו, ראה הנה אני כמה ימים כאן ולא היתה בריה נזוקת כאן בשבילי, ועכשיו מריב עמי רוח אחר ורוצה לטרדני מזה המקום, והוא רע מאוד ולא יניח חיים לכל בריה. ואם רצונך שלא ינזקו הבריות, סיעני עמו שאמיתנו. אמר לו, והיאך אסייעך. אמר לו, כשיבוא אודיעך, ובא אתה עם תלמידך. ואמרו אתם, תנו לו והכוהו, וישמע אתכם, ויהא סבור שעל סיועי אתם באים, ויפחד,

מקדש – מהיכל קדשו שהוא שוכן פס:

(ד) יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶיךָ⁷ וְעוֹלֹתֶיךָ יְדֹשְׁנָה ידבר כולהן דורוניתך ועלותך ידהן לעלמין: סְלָה⁸:

מנחותיך ועולתך – הם התפלות שאתם מתפללים במלחמה. ידשנה סלה – לשון שומן כמו (דברים ל"א) ואכל ושבט ודשן כלומר יקבלם בלשון כעולות מחיס:

(ה) יִתֵּן לְךָ כִּלְבֻבְךָ⁹ וְכָל עֲצָתְךָ יִמְלֵא: יתן לך כרעיונך¹⁰ וכל מלכנך¹¹ ישלם:

(ו) נִרְנְנָה בִישׁוּעֹתֶיךָ¹² וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ יימרון עמך נשבח בפורקנך¹⁵ ובשום אלהנא נטקס נְדָגַל¹³ יִמְלֵא ה' כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ¹⁴: ישלים יי כולהון שילתך:

נרננה בישועתך – כשיושיע אותך הקב"ה נרננ' כולנו להקב"ה ושבמו נדגול נתאסף ונעשה חיל:

(ז) עֲתָה יִדְעֵתִי כִי הוֹשִׁיעַ ה' מִשִּׁיחוֹ¹⁶ השתא ידעית ארום פריק¹⁷ יי משיחיה קביל צלותיה יַעֲבֹדוּ מִשְׁמֵי קִדְשׁוֹ בְּנִבְרוֹת יִשְׁעֵי יְמִינוֹ: ממותב¹⁸ י דשמיא קדישיה בגבורן פורקן¹⁹ ימיניה:

עתה ידעתי – זו היא הרננה שנרנן עתה בתשועה זו שצאה ליורצ ולישראל, ידעתי שחפץ המקום

ואוכל להרגו. ועשו כן, וראו כמין טיפת דם על המעין, וידעו שנהרג. ומכאן, שאפילו הרוחות צריכין סיוע.

⁶ בית המקדש.

⁷ מדרש תהלים: יזכור כל מנחותיך. אמר ר' חמא, כל הקרבנות שהכהנים מקריבין אינן מקריבין בלא מלח, שנאמר (ויקרא ב, יג) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח. משל לאדם שאומר, דברייתא, מלחא פלן. אמר רבי תנחומא, כל מנחותיך. זה גלגל נוב וגבעון שילה ובית עולמים.

⁸ מדרש תהלים: ועולתך ידשנה סלה. זה יצחק שנעקד על גבי המזבח לעולה:

⁹ מדרש תהלים: יתן לך כלבבך. מעשה ברבן גמליאל, שהלך אצל חלפא בן קרויה, ואמר לו, התפלל עלי. ואמר, יתן לך כלבבך. רבי הונא בר רב יצחק אמר, לא אמר לו כך. אלא אמר לו, ימלא ה' כל משאלותיך. זו תפלה שאין מתפללין על כל אדם, לפי שפעמים יש בלבו של אדם לגנוב או לעבור עבירה, ואמר לו, יתן לך כלבבך. אלא, על ידי שלבו שלם לפני בוראו נתפלל עליו כך, ימלא ה' כל משאלותיך:

¹⁰ כמחשבותיך

¹¹ ?

¹² עי' במ"ר פ"ב סי' ב: אמרו ישראל להקב"ה הרי אנו מרננים בישועתך מה שעשית לנו בשמך נרננה בישועתך (שמות יד) ויושע ה' ביום ההוא את ישראל וישע כתיב כביכול ישראל נגאלים וכאלו הוא נגאל

¹³ מדרש תהלים: לפי שבעולם הזה כל אדם מכיר דגליו מכל סגניו, שנאמר (במדבר ב, י) דגל מחנה ראובן. ומתוך דגליו מכיר אב שלו, ומתוך האב שלו מכיר את משפחתו. אבל לעתיד לבוא, הכל, ובשם אלהינו נדגול. ועי' במ"ר פ"ב סי' ב: ובשם אלהינו נדגול שקבע הקב"ה שמו בשמו ונעשה אותנו דגלים שנאמר (במדבר ב) איש על דגלו:

¹⁴ עי' לעיל הערה 9. עי' במ"ר פ"ב סי' ג: אמר להם הקב"ה מה נתאויתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם (תהלים כ) ימלא ה' כל משאלותיך מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו.

¹⁵ יאמרו עמך, נשבח בגאולתך

¹⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כ: ריב"ל אמר אילו אמר חזקיהו שירה על מפלת סנחריב היה נעשה הוא מלך המשיח וסנחריב גוג ומגוג והוא לא עשה כן אלא אמר (תהלים כ) עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו וגו' אלה ברכב וגו' מה כתיב בתריה (שם) ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. ועי' רות רבה פ"ה סי' ו: חזרה לו מלכותו שנאמר (תהלים כ) עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו.

¹⁷ גאל

¹⁸ קיבל תפילתו מיושב

¹⁹ יגאל

בי וענני משמי קדשו כי תשועתם היא תשועתי:

(ח) אֱלֹהֵי בְרִכָּב וְאֱלֹהֵי בְּסוּסִים וְאֱנַחְנוּ אֵלֶיךָ בְּרִתִּיכִי וְאֵלֶיךָ בְּסוּסֶיךָ וְאֵלֶיךָ בְּשׂוֹמְרֵיךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר²⁰:
אלה ברכב – יש מן האומות שבוטחים ברכב ברזל שלהם ויש שבוטחים בסוסיהם אבל אנחנו בשם ה' נזכיר כי לו הישועה נזכיר לשון הקטרה ותפלה כמו (ישעי' סו) מזכיר לבונה את אזכרתה (ויקרא א') ולפי' המה יכרעו ויפולו:

(ט) הִמָּה בָּרָעוּ וְנִפְּלוּ²¹ וְאֱנַחְנוּ קָמְנוּ אֲנֹנִי נַחֲיֵנוּ וְנִפְּלוּ וְאֵלֶיךָ אֲזַדְקֶנָּה וְאֵלֶיךָ נִתְּעוֹדֵד:²²

ואנחנו קמנו ונתעודד – נתגבר עליהם כמו (תהלים קמז) מעודד ענוים לשון עוז:

(י) ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם יְיָ פְּרוֹק לֵן מֶלֶךְ תִּקְיָה קִבֵּל צְלוֹתָ²⁴ בְּיוֹם מִקְרִיאָהּ: קְרָאנוּ²³:

– מאיר הג"ך –

²⁰ עי' מדרש תהלים כב: כשהן [אומות העולם] מתגברין עליהם, חוזרין בתשובה וצועקין בתפלה, שנאמר (דברים לג, ז) שמע ה' קול יהודה. וכן הוא אומר, (תהלים כ, ח) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר.

²¹ עי' מדרש תהלים יז: מהו הכריעהו (תהלים יז יג), מכף זכות לכף חובה. דבר אחר, שברהו. כמה דאת אמר, (תהלים כ, ט) המה כרעו ונפלו.²²

²³ מדרש תהלים: המזמור הזה, ראשו בענייה וסופו בענייה. יעננו ביום קראנו. ועי' תדב"א זוטא כג: בשעה שישראל מתקבצין לפני ועומדין לפני באגודה אהת ואומרים לפני סדר סליחה אני אענה אותם שנאמר (תהלים כ) ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו.²⁴ יגאל אותנו, מלך חזק יקבל תפילתנו.